

Петечел О. Ю. **Деякі питання участі консультанта-психолога у розслідуванні злочинів за участю неповнолітніх**

У даній статті розглядаються актуальні проблеми залучення консультанта-психолога до розслідування злочинів, що вчинені неповнолітніми або щодо них. Автор наголошує на необхідності залучення таких фахівців для вивчення особи неповнолітнього, загального рівня його розвитку, допомогти у формулюванні питань на судово-психологічну експертизу тощо.

Ключові слова: консультант-психолог, розслідування, неповнолітній.

Петечел А. Ю. **Некоторые вопросы участия консультанта-психолога в расследовании преступлений при участии несовершеннолетних**

В данной статье рассматриваются актуальные проблемы привлечения консультанта-психолога к расследованию преступлений, которые совершены несовершеннолетними или относительно них. Автор отмечает необходимость привлечения таких специалистов для изучения лица несовершеннолетнего, общего уровня его развития, помощь в формулировке вопросов на судебно-психологическую экспертизу и тому подобное.

Ключевые слова: консультант-психолог, расследование, несовершеннолетний.

Petechel O.Y. **Some Questions Of Participation Of Consultant-Psychologist Are In Investigation Of Crimes With Participation Of Minor**

In this article the issues of the day of bringing in of consultant-psychologist are examined to investigation of crimes which are perfect minor or in concerning them. An author marks the necessity of bringing in of such specialists for the study of personality of minor, general level of his development, to help in formulation of questions on judicial-psychological examination and others.

Keywords: consultant-psychologist, investigation, minor.

Поштарук Д. О.

Щодо вдосконалення правових підстав застосування працівниками міліції вогнепальної зброї для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину

УДК 351.74

Виконання працівниками міліції завдань оперативно-службової діяльності досить часто пов'язано з екстремальними ситуаціями, коли виникає потреба у правомірному застосуванні вогнепальної зброї для захисту прав, свобод та законних інтересів громадян або самих працівників міліції, а відповідне оптимальне тактичне рішення має бути ухвалено миттєво на основі чіткого розуміння норм чинного законодавства. В той же час, окремі положення Закону України "Про міліцію" як основного нормативного акту з питань регулювання умов та порядку застосування вогнепальної зброї, містять неоднозначні формулювання та недосконалі конструкції, які на практиці ускладнюють оцінку ситуації, що виникла, та уповільнюють ухвалення працівником міліції рішення на правомірне застосування вогнепальної зброї.

Для забезпечення прав і свобод громадян та виконання покладених на міліцію завдань її працівники, відповідно до п. 4 ч. 1 статті 15 Закону України "Про міліцію", наділені правом на застосування вогнепальної зброї для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти [3]. З моменту прийняття Закону України "Про міліцію" у 1990 році зазначений пункт не зазнав жодних змін або

доповнень, проте, при більш глибокому розгляді зазначеної правової норми, виникають конкретні проблемні питання, які викликають труднощі у правозастосовчій практиці.

Аналіз досліджень даної проблеми. Дослідженням питань теорії та практики застосування працівниками міліції вогнепальної зброї під час виконання завдань з охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю присвятили свої наукові праці такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Андрушко П. П., Баулін В. Ю., Демидов М. О., Іосіфов Ю. О., Каплунов А. І., Криволапчук В. О., Кульчицький В. М., Куц Н. Т., Михальов В. О., Оболенський Ю. Б., Осадчий В. І., Фролов О. С., Чайка І. В., Якубович М. І. та інші.

Постановка мети. Незважаючи на наявність певних наукових праць, коментарів і методичних роз'яснень, присвячених розгляду проблеми застосування вогнепальної зброї працівниками міліції для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти, практика яскраво свідчить про наявність певних прогалин у законодавстві і проблем у правозастосуванні, тому метою статті є аналіз п. 4 ч. 1 ст. 15 Закону України "Про міліцію" та відображення власних поглядів автора щодо внесення конкретних змін до чинного законодавства з досліджуваного питання.

Виклад основного матеріалу. Розглядуваний п. 4 ч. 1 ст. 15 Закону України "Про міліцію" обумовлює можливість застосування вогнепальної зброї працівниками міліції при наявності декількох обставин, які є структурно-логічними частинами досліджуваної правової норми:

- 1) мета застосування вогнепальної зброї – затримання особи;
- 2) особу застали при вчиненні тяжкого злочину;
- 3) особа намагається втекти.

Лише наявність одночасно всіх трьох зазначених обставин надає працівнику міліції право на застосування вогнепальної зброї. Проте, при всій простоті і лаконічності досліджуваного пункту використані в ньому конструкції залишають низку дискусійних питань.

Так, використане словосполучення: "яку застали при вчиненні...", не дозволяє визначити, хто саме має застати особу при вчиненні тяжкого злочину. В існуючих науково-практичних коментарях, підручниках і навчальних посібниках зазначено, що для правомірного застосування вогнепальної зброї на підставі п. 4 ч. 1 ст. 15 Закону України "Про міліцію" працівник міліції має особисто застати особу при скоєнні злочину. Застосування зброї працівником міліції на підставі свідчень потерпілих і свідків (навіть в тому випадку, якщо вони прямо вказали на особу як на таку, що скоїла злочин), не може бути визнано правомірним [4, с. 110; 5, с. 98].

Проте, в існуючому вигляді досліджуваний пункт не дає змоги асоціювати використане дієслово "застали" саме з працівником міліції, а не будь-якою іншою особою. До того ж, зазначене дієслово використане у множині, у зв'язку з чим відсутня чітка відповідь на запитання про правомірність застосування вогнепальної зброї у тому випадку, якщо особу під час вчинення злочину застав один працівник міліції при відсутності інших колег або сторонніх осіб, які в подальшому виступатимуть очевидцями події і підтверджуватимуть правомірність застосування вогнепальної зброї.

З урахуванням викладеного, на наше переконання, розглядуваний пункт має обов'язково містити посилання на те, що особу при вчиненні злочину повинен застати саме працівник міліції, а не інша особа (навіть якщо нею виявиться співробітник іншого правоохоронного органу, військовослужбовець тощо).

На практиці можливі ситуації, коли особу при вчиненні злочину може застати один працівник міліції, після чого повідомити (безпосередньо або доступними каналами зв'язку) своїм колегам, які були поруч, але через об'єктивні причини особисто не бачили події, про затримання зазначеної вище особи. У даному випадку, на нашу

думку, законодавцю варто конкретизувати коло працівників міліції, які мають право застосовувати вогнепальну зброю на підставі п. 4 ч. 1 ст. 15 Закону України "Про міліцію": ними можуть бути лише ті працівники, які особисто спостерігали подію та застали особу при вчиненні злочину, а не дізналися про це навіть від своїх колег (у т.ч. членів одного наряду, патруля, екіпажу та ін.).

На підставі викладеного, на наш погляд, досліджувана частина п. 4 ч. 1 ст. 15 Закону України "Про міліцію" має конструюватися наступним чином: "для затримання особи, яку працівник міліції особисто застав при вчиненні...". У такому випадку цілком логічними і обґрунтованими будуть наступні обставини правомірного застосування працівниками міліції вогнепальної зброї на підставі зазначеного вище пункту, які містяться у численних посібниках і коментарях до Закону України "Про міліцію":

- особа, яка скоїла тяжкий злочин, на очах працівника міліції намагається втекти, тобто залишити місце події, у тому числі й за допомогою транспортного засобу, або ще до затримання працівником міліції, або, будучи затриманою, здійснює спробу втекти під час доставлення до органу внутрішніх справ, або під час перебування там в період, необхідний для ухвалення рішення в установленому порядку про її затримання;

- обставини події надають працівникові міліції підстави вважати, що дана особа тільки що скоїла, здійснює або робить замах на скоєння тяжкого злочину [4, с. 110; 5, с. 98-99].

Фахівці зазначають, що закон не вимагає від працівника органів внутрішніх справ, який застав особу при скоєнні тяжкого злочину, його вичерпної юридичної кваліфікації, проте у всіх випадках необхідно, щоб працівник міліції, ухвалюючи рішення про застосування вогнепальної зброї проти особи, яку він застав при скоєнні тяжкого злочину, був упевнений, що в діях особи, яка затримується, є ознаки тяжкого злочину.

Однак варто зауважити, що на сьогодні використання у розглядуваному пункті словосполучення "тяжкого злочину" є не зовсім досконалим з точки зору юридичної техніки з декількох причин.

Так, прийняття зазначеної норми Закону України "Про міліцію" у 1990 році та використання в ній зазначеного словосполучення було цілком оправданим з огляду на чинну на той момент редакцію Кримінального кодексу України (у редакції 1960 року), який у 1972 році був доповнений статтею 7-1 "Поняття тяжкого злочину", в частині 2 якої містився вичерпний перелік тяжких злочинів, що являють підвищену суспільну небезпеку [2]. Крім того, необхідно мати на увазі, що Кримінальний кодекс України у редакції 1960 року не містив сучасної класифікації злочинів за ступенем тяжкості та лише обмежувався існуванням згаданої вище спеціальної норми щодо тяжких злочинів. У зв'язку з цим, з огляду на суспільну небезпечність тяжких злочинів, п. 4 ч. 1 ст. 15 Закону України "Про міліцію" у 1990 році був викладений у тому вигляді, в якому маємо його сьогодні.

Однак з прийняттям у 2001 році Кримінального кодексу України у новій редакції з'явилася нова для вітчизняного законодавства правова норма (ст. 12) щодо класифікації злочинів за ступенем тяжкості, відповідно до якої злочини поділяються на:

- злочини невеликої тяжкості, за які передбачене покарання у виді позбавлення волі строком не більше двох років або інше, більш м'яке покарання;
- злочином середньої тяжкості, за які передбачено покарання у виді позбавлення волі строком не більше п'яти років;
- тяжкі злочини, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком не більше десяти років;
- особливо тяжкі злочини, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком понад десять років або довічного позбавлення волі [1].

У такому випадку роль формального класифікатора виконують санкції статей Особливої частини КК, а точніше – розмір санкцій у вигляді позбавлення волі, що обумовлює необхідність і значно підвищує актуальність вивчення працівниками органів внутрішніх справ положень Кримінального кодексу України, особливо статей, якими передбачено відповідальність за найбільш поширені види злочинів: проти життя і здоров'я особи, статевої свободи й статевої недоторканості, власності, громадської безпеки, громадського порядку, моральності тощо, що на практиці в умовах необхідності термінового прийняття рішення на застосування вогнепальної зброї може створювати додаткові складнощі.

Вважаємо, що п. 4 ч. 1 ст. 15 Закону України "Про міліцію" потребує внесення змін, а саме доповнення його після слова "тяжкого" словосполученням "та особливо тяжкого". З точки зору формальної логіки вчинення особою особливо тяжкого злочину дає працівникові міліції право застосовувати вогнепальну зброю відповідно до розглядуваного пункту, оскільки таке право надається навіть за вчинення тяжкого (тобто менш суспільно небезпечного) діяння. Однак з позиції юридичної техніки наявна прогалина у законодавстві. Варто зазначити, що подібний підхід використаний у п. 5 ч. 3 ст. 14 Закону Латвійської Республіки "Про поліцію", який дозволяє працівникам поліції у ситуації крайньої необхідності застосовувати вогнепальну зброю "для затримання особи, ... яка застигнута в момент скоєння тяжкого або особливо тяжкого злочину" [7].

Крім того, в сучасних українських реаліях заслуговує на увагу п. 4 ч. 1 ст. 15 Федерального Закону Російської Федерації "Про міліцію", який надає право працівникам міліції застосовувати вогнепальну зброю "для затримання особи, яка застигнута при вчиненні тяжкого злочину проти життя, здоров'я і власності і намагається втекти" [6]. Питання про виокремлення у досліджуваному п. 4 ч. 1 ст. 15 Закону України "Про міліцію" за родовим об'єктом конкретних груп тяжких або особливо тяжких злочинів є, на наш погляд, досить перспективним та дискусійним з огляду на велику різницю у суб'єктному та об'єктному складах злочинів, які за критерієм розміру санкцій віднесені законодавцем до тяжких або особливо тяжких злочинів.

Висновки. Узагальнюючи викладені вище пропозиції, пункт п ч. 1 ст. 15 Закону України "Про міліцію" потребує внесення конкретних змін та викладення, на наше переконання, в наступному вигляді: "для затримання особи, яку працівник міліції особисто застав при вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти".

Варто зазначити, що викладені пропозиції відображають авторський погляд на досліджувану проблематику і потребують продовження ґрунтовної наукової дискусії за участю спеціалістів-теоретиків у галузі службово-бойової діяльності органів внутрішніх справ та працівників практичних органів з метою приведення положень Закону України "Про міліцію" у відповідність до сучасних законодавчих реалій в умовах інтеграції України до європейської та світової спільноти.

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Кримінальний кодекс України (у ред. 1960 р.) // Відомості Верховної Ради. – 1961. – № 2. – Ст. 14.
3. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1991 р. // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
4. Діяльність міліції щодо забезпечення законності, громадського порядку та безпеки громадян: наук. –практ. посібн. / [В. В. Конопльов, С. О. Кузніченко, І. О. Нікітіна та ін.]. – Сімферополь: Кримський юридичний інститут, 2009. – 260 с.

5. Криволапчук В. О. Тактика дій працівників міліції у типових і екстремальних ситуаціях під час виконання службових обов'язків із охорони громадського порядку: навч. –метод. посіб. / В. О. Криволапчук, А. С. Васильєв. – К.: ВПЦ МВС України, 2006. – 133 с.
6. О милиции: Федеральный Закон Российской Федерации от 18 апреля 1991 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.consultant.ru/popular/militia/>
7. О полиции: Закон Латвийской Республики от 04 июня 1991 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.alex-lawyer.lv/zp.htm>.

Поштарук Д. О. **Щодо вдосконалення правових підстав застосування працівниками міліції вогнепальної зброї для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину**

У статті наведений аналіз окремих правових підстав застосування працівниками міліції вогнепальної зброї та розглянуті можливі шляхи вдосконалення чинного законодавства з досліджуваної проблематики.

Ключові слова: застосування вогнепальної зброї, міліція, тяжкий злочин.

Поштарук Д. О. **Относительно совершенствования правовых оснований применения работниками милиции огнестрельного оружия для задержания лица, которого застали при совершении тяжелого преступления**

В статье приведен анализ отдельных правовых оснований применения работниками милиции огнестрельного оружия и рассмотрены возможные пути совершенствования действующего законодательства из исследуемой проблематики.

Ключевые слова: применение огнестрельного оружия, милиция, тяжкое преступление.

Poshtaruk D. **To the Improvement of Legal Grounds Usage of Firearms by Militia for Detention of Person Caught at the Crime Scene**

In the article the analysis of separate legal grounds of application of firearm by workers of the militia is given and the possible ways of perfection of current legislation on investigated problem are submitted.

Keywords: firearms use, militia, felony.

Тимчишин А. М.

Криміналістична характеристика та її значення у розслідуванні фальшивомонетництва

УДК

Актуальність теми обумовлюється необхідністю розроблення ефективних методик боротьби з фальшивомонетництвом, що неможливе без пізнання природи і сутності криміналістичної характеристики та її значення для розкриття і розслідування зазначеної категорії злочинів. Стрімке поширення фальшивомонетництва ініціює необхідність розробки відповідних криміналістичних методик. У цьому полягає особлива цінність криміналістичної характеристики злочинів, яка здатна накопичувати потрібну інформацію у ретроспективному плані та прогнозувати розвиток методики розслідування. Це зумовлено тим, що злочинці постійно модернізують свою діяльність, удосконалюють окремі її елементи та застосовують латентні, важкодоказувані способи вчинення злочину. Сучасні фундаментальні положення предмета науки криміналістики, її загальних і окремих теорій дозволяють повно виявити та вивчити закономірності криміналістичної характеристики, встановити кореляційні зв'язки і відношення між її елементами, що у свою чергу сприяє створенню